

EREVNA

Årg. XII

N:r 4

1955

Innehåll

Den nytestamentliga gudstjänsten.	
Av professor Hugo Odeberg.	91
Korset.	
Av H. Odeberg.	102
(Föredrag i Erevna 1 okt. 1955 i ämne 6.)	102
Uppståndelsen.	
Av H. Odeberg	105
Gudstjänsten i Nya testamentet.	
Av H. Odeberg.	109
Förkunna omvändelse.	
Av H. Odeberg.	113
Skriftens studium och inspiration.	
Av bibliotekarie Eric Starfelt.	115
Innehåll	120

*Innehållsförteckningen i slutet av häftet och sidhänvisningar i texten
enligt originaltexten.*

*Askersunds Tryckeri A.B. Askersund 1955
Språkligt bearbetad 2002.*

Den nytestamentliga gudstjänsten.

Av professor Hugo Odeberg.

Jesus besökte ju regelbundet synagogan, som vi kan läsa om t.ex. i Lukasevangeliets fjärde kapitel: Jesus i Nasarets synagoga. Han godkände således denna gudstjänst som där försiggick och hölls, och det är att märka att Jesus aldrig har på något sätt klandrat denna gudstjänst eller denna gudstjänstform. Det är alltså en stor skillnad mellan Jesu ställning till fariséerna, som det ju ofta är sammanstötningar med och som är fientliga mot Honom, och Hans ställning till själva synagogans gudstjänstform. I och med det att Jesus deltar i denna gudstjänst, har Han i själva verket inte bara godkänt den som någonting tillfälligt, för den tiden nyttigt, utan angett att den är en gudomlig stiftelse, en gudomlig gåva. Och efter Hans undervisning om denna sak, tydligtvis, så har apostlarna förfarit på samma sätt. Det är allmänt bekant och erkänt att den första kristna gudstjänsten helt var uppbyggd i den israeliska synagogans form. Man skulle alltså rent av kunna säga: den kristna synagogan. T.ex. när vi tänker oss hur Paulus, när han kom till en ny ort på sina resor och där fanns en judisk församling, alltid först uppsökte denna, deltog i dess gudstjänst och talade där. Och det var först sedan män, förmodligen främst ifrån det fariseiska partiet, lyckats driva ut honom ur församlingen, som han lämnade synagogan. Då grundades, såsom t.ex. skedde i Korint, en egen kristen församling, men den gudstjänst som man firade i denna kristna församling, var samma gudstjänst som firades i den israeliska synagogan.

Det är vissa huvuddrag först, som är att lägga märke till, som är genomgående för varje gudstjänstillfälle.

Vilka var nu huvudgudstjänsterna? Man kan säga att det var de dagliga gudstjänsterna som en gång i veckan fick sin särskilda rika utformning på sabbaten, på vilodagen. Men principiellt skulle man fira gudstjänst, vända sig till Gud, varje dag. Och då var det minst tre gånger om dygnet, den s.k. morgonbönen, helst vid solens uppgång, middagsbönen och aftonbönen vid solens nedgång. Men man hade också möjlighet till flera än så. Att tre räknades som det minsta hänförde man till det ordet som står i den 55:e psalmen [vers 17, 18], där bedjaren säger: »Men jag ropar till Gud, och HERREN skall frälsa mig. Afton, morgon och middag vill jag sucka och klaga, och han skall höra min röst.» Men så hade man också sådana psalmord som talade om hur man bad vid midnatt, eller sju gånger om dagen. På sabbaten var det vanligtvis fyra gudstjänster. Och så kommer naturligtvis de särskilda högtiderna, sådana som påsk, pingst, lövhyddohögtid, vilka omfattar flera dagar och har sin särskilda rika utformning.

Det är naturligtvis rik variation mellan de olika gudstjänsterna. Men det är dock vissa huvuddrag som alltid återkommer, och dessa huvuddrag har vi kanske klarast i den vanliga morgonbönen. Denna har följande huvudavdelningar.

Den första, det varmed man började på Jesu och apostlarnas tid, det är de s.k. lovsångerna. De kallades så med ett arameiskt ord för Pesuké de Zimrá. Kärnan i dessa är de s.k. hallelujápsalmerna, d.v.s. psalmerna 145 t.o.m. 150, alltså de sex sista psalmerna i Davids Psaltare. Och av dessa var då den 145:e psalmen den som man under alla omständigheter hade med. Om någon var på resa eller stadd på flykt och alltså inte hade mycket tid, så läste han dock den 145:e psalmen på morgonen. Och denna 145:e psalm, liksom de följande, är också typisk för lovsångernas uppbyggnad i allmänhet. Den börjar med att man

lovar Gud som alltings Skapare, universums Skapare och Herre och Uppehållare. Det är den form av lovsång som kallas med en hebreisk term för Tehillá. Psalmerna heter också och kallas i vår bibel Tehillá le Davíd, lovsång av David. Detta innebär nu först att man ställer sig i betraktan och tillbedjan inför skapelsen och Skaparen, inför Gud såsom Skaparen och Uppehållaren, den i vilkens hand hela universum är.

Därnäst kommer betraktandet av Guds handlande med människorna genom tiderna ifrån begynnelsen, ifrån det att Han skapade dem, hade hand om dem, genom syndafallet och sedan hela vägen. Och det som man då säger och ber, det är en tacksägelse, ett tack. Det är inte klagan över livets olyckor och besvärligheter och all den nöd som har gått genom historien, utan det är Guds underfulla barmhärtighet och nåd. Liksom den fromme prisar Gud för skapelsens verk, så tackar han vidare för Guds nåd och godhet mot människors barn. »HERRE, alla dina verk skall tacka dig och dina fromma skall lova dig.» Och i detta ingår nu denna tacksamhet, djupast sett tacksamheten för Guds frälsningsverk, Hans kärlek till människors barn, varmed Han vill frälsa dem och föra dem åter till sig. »Nådig och barmhärtig är Herren, långmodig och stor i mildhet och trofasthet.» Det är den grundtonen som kännetecknar Guds handlande. Och Hans frälsningsverk sedan, det uttrycks framför allt med sådana ord som dessa: »HERREN uppehåller alla dem som är på väg att falla, Han reser upp alla nerböjda», såsom det står här i den 145:e psalmen. Detta återkommer i den 146:e psalmen: »HERREN befriar de fångna. HERREN öppnar de blindas ögon, HERREN reser upp de nerböjda.» Detta är uttrycket för frälsningen, Guds frälsningsrådslut, som sträcker sig ända ifrån begynnelsen till nuet och till framtiden, såsom det står i Jesajas 61:a kapitel. Och det är ju lärorikt att här tänka på att när Jesus vid detta sitt besök i synagogan, om vilket vi nyss talade och erinrade, enligt Lukas' fjärde kapitel, just karakteriserar sitt verk

såsom en uppfyllelse av sådana profetiska ord som detta som talar om att lösa de fångna och upprätta dem som är nedslagna och krossade o.s.v. Grundtonen är tacksamhet, lovprisning, glädje i HERREN. Vi har alltså redan ifrån denna början just evangeliet. Och så riktar den fromme sin blick framåt mot fullkomningen. Hela morgonbönen är en lovprisning för detta som varierar just i dessa sex psalmer, tills det slutar med den 150:e psalmens, d.v.s. Psaltarens sista psalms sista ord: »Må allt som andas prisa HERREN! Hallelujá!»

Det är alltså den första avdelningen. En motsvarande första avdelning med lovsång har tydligtvis även funnits i aftonbönen, där med kortare lovprisningar. Det är den 134:e psalmen: »Lova HERREN, alla ni HERRENS tjänare, ni som står i HERRENS hus om natten. Lyft era händer mot helgedomen och lova HERREN!» Vi kan här lägga märke till ett huvuddrag som genomgår varje gudstjänst, även varje avdelning, nämligen det att man ställs som vi kan säga inför de stora perspektiven utifrån nuet. Till de väldiga perspektiven utvecklas nuet. Här och nu, alltså låt oss säga på morgonen, på denna plats där jag nu är, vid solens uppgång, erinrar sig den fromme bedjaren tidernas morgon, när det hette »Varde Ljus» och hela universum skapades. Man förstår vad detta betydde, att således börja dagen med en sådan erinran om tidernas morgon och liksom få se ut över hela universum och hela historien. Detta skänker åt nuet fördjupning, intensitet. Allt är i Guds hand, från begynnelsen till slutet.

Så är det ju också perspektivet ifrån höjden till djupet, eller ifrån djupet till höjden. Djupet består kan vi säga i människans mörker, det djupaste förfallet, nöden och lidandet som finns här på jorden, och höjden är den himmelska härligheten. De möts också. Man ser djupet och man lyfts upp i erinran om den himmelska glansen och härligheten. — Detta var den första avdelningen.

Den andra avdelningen börjar med en bön som är formad

efter Jesajas 45:e kapitel, som prisar HERREN som Skaparen av eller bildaren av Ljuset och Skaparen av mörkret. Det heter på hebreiska Joser Or, bildaren av Ljuset, danaren av Ljuset, och därför kallas denna bönen också för Joser Or. Han »som *danar ljuset* och skapar mörkret, som Frid giver och skapar det onda, Herren, som gör allt.» (Jes. 45:7). Alltså, här ställs man åter inför Skaparen, inför hela världens Konung, som skapat allt och som uppehåller allt och var dag förnyar skapelsens verk. Och så kommer därefter en erinran om den himmelska härligheten, således att den gudstjänstfirande församlingen eller den enskilde bedjaren liksom blir upplyft till den himmelska gudstjänsten. Och omvänt, den himmelska gudstjänsten liksom sänker sig ned över den jordiska gudstjänsten. Det är erinran om änglarna, som gör Guds vilja och som lovar Honom med sin kör i vars höjdpunkt är det trefaldiga Helig: »Helig, Helig, Helig är HERREN Sebaot, hela jorden är full av Hans härlighet», ur Jesajas sjätte kapitel, på vilket det svaras med: »Prisad vare HERRENS härlighet ifrån sitt rum.» Vi ser att det trefaldiga Helig är en tillbedjan i högsta sällhet, alltså, där himmelen sänker sig ned till den gudstjänstfirande skaran, den må vara stor eller liten. Här kan vi erinra oss Jesu ord, där Han själv säger: »Där två eller tre är samlade i mitt Namn, där är jag mitt ibland dem.» Det är alltså detta avgörande, som vi upprepar igen, att man alltid står inför detta alltomfattande perspektiv. Såväl perspektivet ifrån början till slutet, ifrån skapelsen genom tiderna till fulländningen, som ifrån djupet till höjden, ifrån höjden till djupet. I varje bön, kort eller lång, om det är en sabbatsgudstjänst eller en speciell högtid eller en vardagsbön, finns alltid detta med. Det finns ingen gudstjänst, ingen bön, ägnad uteslutande åt något speciellt ämne, utan början och slutet, begynnelsen och änden, höjden och djupet finns med i varje bön. Eftersom gudstjänsten återspeglar den Heliga Skrift, är den uppbyggd efter denna. Och det är nu det drag som vi härnäst kommer till och

har att observera. Det har redan framgått av att man börjar gudstjänsten med dessa hallelujá-psalmer (145-150). Det är helt Skriftens ord. Den nyssnämnda början på den andra avdelningen Joser Or är ur Jesajas 45:e kapitel. Och bakom varje uttalande t.ex. i Nya testamentet är det nu på samma sätt. Där ligger grundkänslan av Gud som Skaparen. Givetvis kommer det speciella ämnen in. Påskan har sitt särskilda ämne, pingsten sitt, varje vecka, varje sabbat sin särskilda text. Men det som är det väsentliga och viktiga här, det är just detta att vilket som än är den speciella texten för dagen, så kommer denna först sedan man ställts inför detta stora perspektivet, ställts inför tidernas morgon, ställts inför mänsklighetens djupa nöd och inför den himmelska gudstjänstens härlighet. Att det är någonting speciellt med varje gudstjänst, det är givet. Som sagt, särskilda texter för olika veckor och olika högtider. Men det är också alltid olika människor som firar gudstjänst, och gudstjänsten består ju inte bara av orden som förekommer utan även av människorna som tar del i den. De bönesuckar som uppsänds är olika för varje tillfälle. Gudstjänsten består i själva verket i sin helhet, alltigenom, av Skriftens ord. Och där finner vi, när vi nu går till det nästa, det som kommer efter det trefalt Helig i den andra avdelningen.

Efter det trefalt Helig läses nämligen detta: »Hör Israel, HERREN vår Gud, HERREN är En, Och Han har sagt: Jag är HERREN, din Gud. Du skall inte ha andra gudar vid sidan av mig.» Så läses nu här de tio budorden. Varje gång läser man de tio budorden med deras sammanfattning: »Du skall älska HERREN, din Gud, av hela ditt hjärta och av hela din själ och av hela ditt förstånd och du skall älska din nästa som dig själv.» Denna sammanfattning, som Jesus själv hänvisar till, den läste man således dagligen och hörde man dagligen. Och denna andra avdelning avslutas med sådana verser ur den Heliga Skrift som talar just om den stora gåvan av Guds Ord och om att detta är

fast och beståndande, sant och visst. Denna avslutning av andra avdelningen kallas därför också Eméet we jassib, de hebreiska orden för sant och visst, fast och beståndande (är HERRENS Ord). »Är inte mitt ord som en eld, säger HERREN, och likt en slägga som krossar klippan?» (Jer. 23:29). — Därmed är den andra avdelningen slut.

Nu förefaller det ju således av det som hittills sagts, som om det uteslutande skulle ha varit fastställda böner, alltså ett fast ritual utanför vilket man inte gick. Detta är inte alldeles riktigt. Om man skall karakterisera den urkristna gudstjänsten ur denna synpunkt, får man säga att den varken kan sägas vara en gudstjänst med helt fria former eller en som är bunden helt och hållet av bestämda former. Utan det är liksom båda delarna. Var man än var och i vilket land man än firade sin gudstjänst, så började man med vissa bestämda psalmer, t.ex. 145-150. Men det fanns utrymme för nya böner och för vad vi skulle kunna kalla privata böner eller för gemensam bön i något särskilt läge eller något församlingens eller stadens eller ortens behov. Och särskilt är då att märka att dessa fria böner, som man antingen kunde be högt eller be i stillhet tyst för sig själv så att säga mellan avdelningarna, de var också formade efter Skriftens ord. Vi kan här som exempel på en sådan privat bön eller privat lovsång erinra om Marias lovsång i början av Lukasevangeliet. Detta är ju någonting alldeles speciellt för henne vid ett speciellt tillfälle. När vi ser vad hon där säger, såsom något som kommer ur hennes eget hjärta, det är alltså hennes egna ord, så är det Skriftens ord som blir det som ger uttryck för vad hon känner. Det är här en viktig synpunkt att lägga märke till. Man uppfattade inte läget så, t.ex. vid en lovsång, att Gud hade gjort någonting gott och det var det Han hade bidragit med, och sedan kom människan och bidrog med sitt, nämligen tacket eller lovet. Eller omvänt så att människan kom med sitt eget och bad om något, och sedan kom Gud med sitt, uppfyllelsen av det. Utan grundtanken

är denna att allt kommer ifrån Gud, alltså även de böner och de lovsånger som den fromme ber har han fått ifrån Gud. För detta används också ett bibelcitat, nämligen ur 1 Krön. 29. Där talas det ju om hur David välsignade HERREN, prisade HERREN — ja, välsignade står det ordagrant — inför hela församlingens, menighetens, åsyn, och så heter det där: »... ur din hand har vi gett det åt dig.» Det gäller om allting, säger man ju alldeles riktigt. Det gäller alltså även om det som vi ger i form av lovsång och bön, orden varmed vi lovar är komna ifrån Honom. »... ur din hand har vi gett det åt dig.» Och det gäller om alla tider. »Ty vi vet inte vad vi bör be om,» säger Paulus, »men Ande själv ber för oss med suckar utan ord.» Således kommer här något som också uttrycks i Skriften själv med ett annat egendomligt uttryck, *en ny sång*. Det talas ofta om en ny sång. 'En ny' skulle ju vara något som är skilt från och olikt det gamla. Men vi har många nya sånger i t.ex. Psaltaren. Och innehållet i dessa nya sånger är alltid de gamla orden. Se t.ex. psalmerna 96, 98 och en av hallelujápsalmerna, 149, som kallas för en ny sång i själva överskriften. Vad är då en ny sång? Det är en sång som innehåller de ämnen och de ord som förut är givna, således upprepning av det eviga temat. Och så finner vi beteckningen *en ny sång* i Uppenbarelseboken. Det ansluter sig till det som där sägs om det nya, t.ex. Upp. 5:9, sådant som sammanfattar vad som är sagt i evangelierna över huvud taget, t.ex. Upp. 14:3. Alltså är det verkligen en ny sång, men den nya sång som på nytt gör det levande som man fått av Gud förut. Det är alltså det stora perspektivet här, och det berövar den enskilda människan varje känsla av egen vikt och betydelse. I stället utlöser det lovsång och oändligt tack.

Den tredje därefter kommande avdelningen kallades för bön i inskränkt mening, alltså på hebreiska Tefillá och på grekiska proseuché. Och denna bön är principiellt en fri bön, men det är vissa bestämda bönepunkter. Vilka var dessa? Ja, det vet vi vilka

de punkter var som Jesus där bad och lärde sina lärjungar att be. Ty vi har av Jesus just i våra evangelier en formulering av denna fria bön. Det är just denna avdelning i gudstjänsten som Han formulerade, då lärjungarna kom till Honom och sade: »Johannes Döparen har lärt sina lärjungar proseúchesthai» — alltså en formel för denna tredje avdelningen i gudstjänsten — »lär även du oss att be.» Och då gav Han dem denna korta formulering av bönepunkter som vi sedan känner som Fader vår. Alltså i den urkristna gudstjänsten var det naturligt och självklart att man, när man kommit hit i gudstjänsten, bad Herrens bön: Fader vår som är i himmelen. I denna bön ingick nu återigen det trefalt Helig. Det får sin plats efter den bönepunkt som Jesus så har formulerat: »Helgat varde ditt Namn.» Efter »Helgat varde ditt Namn» står man då inför den himmelska gudstjänsten med det trefalt »Helig, Helig, Helig är HERREN Sebaot, hela jorden är full av Hans härlighet. Prisad vare HERRENS härlighet i hans boning» [Hes. 3:12]. Och då är det naturligt att man får som nästa punkt den av Jesus formulerade: »Tillkomme ditt Rike. Ske din vilja såsom det är i himmelen» — vid den himmelska gudstjänsten och änglarna — »så ock på jorden». Det är känslan av det översvinnligt stora från Gud som fullkomligt här också utplånar den egna människan, så att hon blir fylld av tack och lov. Och detta Fader vår avslutas med en tacksägelse, ungefär den som vi har fått bevarad i formen: »Ty ditt är Riket, och Makten och Härligheten i evighet», och så därefter välsignelsen, den aronitiska, översteprästerliga välsignelsen: »HERREN välsigne dig och bevar dig ...», och som sedan, låt oss säga i en paulinsk församling, avslutades med en sådan välsignelse som Paulus formulerat: »Vår HERRES Jesu Kristi nåd, Guds kärlek och den helige Andes gemenskap vare med er alla.» — Denna tredje avdelning är alltså Fader vår.

Det fjärde, det som kommer därefter, det är syndabekännelsen. Det är märkligt, anmärkningsvärt, att syndabekännelsen

kommer inte som i den svenska högmässan i början, utan den kommer sedan människan eller den gudstjänstfirande eller bedjaren fått tacka och lova och fått så stor nåd över sig. Det är inte så att han först ber om syndernas förlåtelse för att sedan få rättighet att ta emot nåden, utan han tar emot nåden, den överflödar, och under den bekänner han sina synder. Även detta sker genom någon psalm ur Psaltaren eller profeterna, t.ex. någon av botpsalmerna. Låt oss tänka t.ex. den 130:de psalmen: »Ur djupen ropar jag till dig, HERRE. HERRE hör min röst, låt dina öron lyssna till mina rop om nåd. Om du, HERRE, tillräknar missgärningar, HERRE vem kan då bestå? Men hos dig finns förlåtelse för att man skall frukta dig.» Det är också anmärkningsvärt detta i den psalmen att det heter: ... hos dig finns förlåtelse, nåd alltså, för att man skall frukta dig. Man fruktar HERREN och bävar inför Honom, inte därför att Han är en hård och grym herre, utan därför att Han är så rik på förlåtelse. Genom att Han förlåter oss, fruktar vi Honom. — Detta kan betraktas som fjärde avdelningen.

Därnäst kommer den avdelning som består i uppläsning av de bestämda texterna. Den kan tänkas inledd med sådana psalmord som dessa [Ps. 119:18]: »HERRE, öppna mina ögon, så att jag ser undren i din undervisning», alltså de stora undren i Herrens Skrift, HERRENS Ord. Och Ps. 119:105: »Ditt ord är mina fötters lykta och ett ljus på min stig.» Man läste sedan en bestämd text ur någon av de fem Moseböckerna. Därnäst en text ur profeterna och så småningom, i och med deras tillkomst, ur urkristna skrifter. Så fort en sådan hade kommit till, var den helig skrift, och så lästes alltså ur Nya testamentet. I den förut två gånger nämnda berättelsen i Lukas' fjärde kapitel om Jesus i Nasarets synagoga är det just denna punkt, detta moment av gudstjänsten som det berättas om. Det har nyss lästs en text ur Moseböckerna. Och det gick så till att synagogföreståndaren kallade fram sådana i församlingen närvarande som skulle hed-

ras. Och detta i tur och ordning så att den som skulle hedras mest, var mest ansedd, han kallades att läsa de första verserna ur texten ur de fem Moseböckerna och så vidare. Jesus befanns inte då i Nasaret så värdig att Han hedrades med att få läsa ur Moseböckerna, men Han hedrades ändå så mycket att Han lämnades att läsa ur den därpå följande profettexten. Och då räckte man Honom profetrollen som innehöll Jesaja, och den var rullad just på det stället, Jesajas 61:a kapitel. Jesus öppnar rullen och läser då det som står där (Jes. 61:1-2) och säger så, när Han lagt ihop och lämnat ifrån sig rullen: »Idag har detta skriftställe gått i uppfyllelse inför er som lyssnar.» Det var alltså ord som Han sade till texten, efter texten, och det är just det som kunde förekomma och blev upphovet eller början till det vi nuförtiden kallar för predikan, alltså predikan efter skriftläsningen.

Och sedan kommer då den sista avdelningen, som kanske något mer än de övriga riktar blicken just på fulländningen, framtiden. Dock inte så att förstå som om det inte skulle ha förekommit förut. Det förekommer i varje avdelning, ifrån början och till slutet. Och så talas här också om början, skapelsen, men det är så att säga liksom vid gudstjänstens slut. Så är det tidens fulländning, frälsningens fulländning, som särskilt fattas i sikte och det utsägs också med ett skriftord [Jes. 59:20]: »Återlösaren skall komma till Sion och till dem i Jakob som vänder om från sin överträdelse, säger HERREN.» Och så blir det även här fråga om denna förening mellan den himmelska gudstjänsten och nu för tredje gången kommer det trefalt Helig och det s.k. Kaddish, som talar om det heliga Namnets pris och lov. Och så avslutas det återigen med den aronitiska välsignelsen, som ju kan tänkas följd av den apostoliska välsignelsen, och detta besvaras med Amen.

Ref. Per Ekström.

Korset.

Av H. Odeberg.

(Föredrag i Erevna 1 okt. 1955 i ämne 6.)

Bland de många bibelspråk som här kan tas som utgångspunkt, kan vi först tänka på tre.

Först då på Lukas' tjugofjärde kapitels slut, särskilt då vers 46: »Och han sade till dem: Det står skrivet att Kristus skall lida och på tredje dagen uppstå från de döda.» I detta 'lida och uppstå från de döda' ingår ju att lida och dö korsets död. Och det sägs att detta står skrivet i den Heliga Skrift, det betyder att det hör till Guds plan med mänskligheten, till det som kallas för mysteriet, hemligheten. Och var är det då skrivet? Ja, till detta an knyter vi då ett par andra språk i Nya testamentet, nämligen Upp. 13:8, där det i grundtexten talas om »Lammet som är slaktat från världens grundläggning». Där används detta uttrycket 'från världens grundläggning', som ju också förekommer i andra sammanhang. Och det betonas ju att Kristus såsom Ordet var ifrån begynnelsen. I den översteprästerliga förbönen, detta korta sjuttonde kapitel, talas det med Hans egna ord två gånger om detta, och det är någonting som genomgår hela Nya testamentet, detta 'ifrån begynnelsen'. Det vill då säga att korset, Kristi kors, är ifrån begynnelsen. — »Lammet var slaktat ifrån världens grundläggning, ifrån världens begynnelse.» Så är det ju på en bestämd punkt i historien. Och slutligen pekar 'från begynnelsen' alltid på fulländningen.

Kristus och Hans kors är således satt i centrum, i centrum av hela tillvaron och hela historien. Kristus framställs uttryckligen på detta sättet. Och när det nu heter »det står skrivet», så betyder det inte att det är omnämnt bara på några ställen i Gamla testamentet, eller i den Heliga Skrift, således instrött här och där, utan det är också skrivet ifrån början. D.v.s. Guds uppenbarelse har hela tiden ifrån början Kristus som bakgrund och

innehåll. Det är ju klart att när Johannes börjar sitt evangelium så: »I begynnelsen var Ordet», evangeliet om Kristus således, så är detta »I begynnelsen var Ordet» tydligt en hänvisning till 1 Mos. 1. Alltså när Gud skapade människan till sin avbild, så är detta ordet »till sin avbild» utsagt om människan. Det riktar blicken på Kristus. Sedan kom ju syndafallet. Och där gick mänskligheten bort ifrån Gud. Det var ingen liten, tillfällig synd, utan det var frågan om det verkligt djupt genomgripande fallet. Där lämnade människan denna sin uppgift att vara Guds avbild och så är nu där, står det, Kristus den som skall bära detta djupa fall på sig, vara Guds avbild genom att ta på sig hela mänsklighetens nöd. Alltså räknade man där med att vi i berättelsen om syndafallet återigen har Kristus. De första kristna, liksom man har gjort sedan under århundraden, sådana som således har läst den Heliga Skrift såsom Guds Ord, har ju i det symboliska ordet till ormen — »Jag skall sätta fiendskap mellan dig och kvinnan ... och du skall hugga Honom i hälen» — sett djupast en hänvisning till Jesus Kristus. Han står således i Guds plan, det är ju Hans handlande mitt i historien, ifrån början till slutet. Korset betyder den skamliga döden. Och där förenas detta. Den som således är Guds avbild, som är centrum i historien, som också kallas för Guds Son, vad är Han i mänsklighetens historia, historiskt? Jo, det är Han som där bär den stora skammen, som lider korsets död. Korset är det dödsstraff som är det skamligaste av alla. Mänskligheten behandlar Kristus så. Och härtill hör det som Han också har burit och bär på sig: att mänskligheten slaktar Guds Lamm. Mänskligheten, det vill således säga var och en enskild. Och nu vet vi att i Nya testamentet är detta kors omtalat gång på gång, ifrån begynnelsen och t.ex. genom de profetiska orden. Och där citeras ju Jes. 53. Och Jes. 53 har ju också sedan gammalt betraktats som en sådan minnestext. Inte således att förstå, upprepar jag än en gång, att det skulle vara ett av jämförelsevis få kapitel som kan sägas tala om Kris-

tus. Enligt Nya testamentet, enligt de ord som anförs i Lukas t.ex., talar *hela Skriften* om detta, varenda bok och skrift. Men Jes. 53 kan vi således kalla en minnestext. Där skildras också korset, detta lidande, såsom något som i människors ögon betyder den som är räknad för intet, som bär all skam. Och det står: *vi gjorde detta*. Alltså det talas inte om att det är hedningarna som så har gått till väga bara, eller de som står utanför, utan det är vi, alltså vi som hör till gudsfolket. Var och en är med i detta syndafall och var och en är med om att korsfästa Kristus, att förkasta Honom. Han är avvisad och utstött. Den som tar hela mänsklighetens nöd och lidande, och var enskild människas. Han är utstött. Men de som har stött ut Honom, de som har varit med att korsfästa Honom, de har nu det egendomliga evangeliet att det dock är allt deras elände som Han har tagit på sig, och således även detta att de har utstött Honom, försmädat Honom. Även det bär Han och inbjuder oss att komma ur detta vansinnets, förvändhetens tillstånd, från detta förvändhetens släkte, som Petrus talar om i den första predikan som vi har efter Kristi död antecknad i Nya testamentet [Apg. 2:40]: »Låt er frälsas från detta bortvända släkte», detta bortvändhetens tillstånd i vilket vi befinner oss. Det är också ifrån begynnelsen.

Men så har vi ett tredje minnesord till detta, vilket liksom kan användas som lösenord för ämnet korset, för den som tar emot korsets evangelium. Vi har ju utstött Kristus. När vi nu tar emot Honom, vad innebär det då? Det heter i Hebr. 13:13: »Låt oss därför gå ut till Honom utanför lägret och bära Hans smälek.» Alltså att gå ut ur det vrånga släktet, det vrånga, förvända tillståndet och följa Kristus. Det betyder alltså att komma in under Hans smälek. Och detta är ett mycket djupt ord, som aldrig egentligen kan utläggas, men som kan begrundas och fasthållas: »att bära Hans smälek.» När inte församlingen eller den enskilde bär Kristi smälek, går ut till Honom utanför lägret, det betyder där de utstötta är, om man inte gör det, då har för-

samlingen helt enkelt inte del av Kristi kors. Om man inte förblir vid korset, så har man inte del i korset. Den församling som vill ha ära i världen går ju inte ut till Kristus och bär Hans smälek.

Och där kan jag sluta med några ord som vi använder i annat sammanhang gång på gång, ordet till församlingen i Filadelfia enligt Upp. 3:8. Den församlingen tycks ju ha gått ut till Honom utanför lägret, burit Hans smälek, ty det heter: »Din kraft är ringa och du har hållit fast vid mitt ord och inte förnekat mitt Namn.»

Referent: Per Ekström.

Uppståndelsen.

Av H. Odeberg

(Föredrag i Erevna 8 okt. 1955 i ämne 7.)

Till Korset sluter sig Uppståndelsen. I Lukasevangeliets sista kapitel står det: »Det står skrivet att Kristus skall lida och på tredje dagen uppstå från de döda, och att omvändelse och syndernas förlåtelse skall predikas i hans namn för alla folk, med början i Jerusalem.» Det som gäller om korset, att det står skrivet, det gäller alltså också om uppståndelsen. Och på samma sätt som vi hörde beträffande korset, så är ju Nya testamentets mening tydligtvis, när det heter »det står skrivet», att det egentligen är skrivet överallt. Det är alltså inte bara några få ställen som talar om detta, utan det talas om det ifrån början till slutet. Det är för övrigt egendomligt att om man skulle försöka leta reda på något bestämt ställe som talar om uppståndelse i Gamla testamentet, om Kristi uppståndelse, utan att se till sammanhanget således, så skulle man kanske helt enkelt vara i förlägenhet om var det egentligen står skrivet någonting sådant. Men här är det således den bestämda meningen att uppståndelsen är något som hör tillsammans med korset.

Vad är nu uppståndelsen för någonting? Ja, på den tiden som evangelierna kom till och de övriga nytestamentliga skrifterna, då var inte uppståndelse såsom begrepp någonting absolut nytt, åtminstone inte i Israel. Det talas om att det finns olika partier av vilka det ena tror på uppståndelse och det andra inte gör det. Fariséerna har läran om de dödas uppståndelse och sadducéerna däremot förnekar den. Själva begreppet fanns alltså. Vad var uppståndelsen då för dessa som trodde på den, trodde att en uppståndelse fanns? Jo, det var något som hängde tillsammans med fulländningen. Det hebreiska ordet för uppståndelse torde ha varit *kajjáma*, och på arameiska har vi det i formen *kajjámta*. Detta *kajjámta* betyder alldeles tydligt att något står upp i sin ursprungliga gestalt, alltså att något som har blivit fördärvat eller förstört eller rent av förintat återkommer, återställs så att det är bestående i sin ursprungliga form och innehåll. Och när man nu talar om uppståndelse i ett sådant sammanhang som dessa gör som i Israel trodde på uppståndelse, så är det också i anslutning till Skriften. Denna uppståndelse är nämligen något som ansluts till själva skapelseberättelsen, där det talas om hur människan skapades till Guds avbild. Uppståndelsen betyder då att den människa som var avsedd, skapad till att vara Guds avbild, nu verkligen blir det, blir bestående såsom sådan. Alltså uppståndelse betyder tillkomsten av någonting ursprungligt skapat, alltså enligt Guds mening givet och dess *bestånd*. Varken i svenskan eller i den grekiska texten framkommer denna betydelsen bestående, beståndande, som dock är väsentlig. Alltså anasténai tänker man sig som någonting engångsartat, när det sägs om Kristus att Han har uppstått. Men i själva uppståndelsens idé ligger: uppstå till att bestå, till att förbli sådan, att förbli fulländad. Uppståndelsen hör tillsammans med fulländningen. För fariséerna, som således uttryckligen trodde på uppståndelse, vilket det ju också betygas om dem i Nya testamentet, hör denna uppståndelse tillsammans med

fulländningen. Det är alltså denna tidsålders slut som består i uppståndelse, en uppståndelse som också sammanhänger med dom. Dom över hela det tillstånd, hela den mänsklighetens historia, som förlöper ifrån det första syndafallet och till fulländningens slut. Om jag talar på fariseiskt sätt, så måste jag säga: från det första syndafallet, ty syndafallet, det som skildras i 1 Mos. 3, är enligt fariséerna inte någonting genomgripande. Det betyder för dem inte hela mänsklighetens syndafall, utan det betyder just det första av de många syndafall som har skett i historien. Men fariséerna var inte den enda riktningen. Det fanns också i Israel sådana som i detta fall egentligen står på samma linje som sedan Nya testamentet, alltså som Jesus i sin förkunnelse direkt kan anknyta till, människor som ser på det så att det är ett syndafall en gång genom vilket hela mänskligheten har avfallit ifrån Gud, gått bort ifrån Honom och är på vandring allt längre och längre bort ifrån Ljuset och Sanningen och Livet, alltså det syndafall varigenom ordet om Guds avbild såsom Guds mening med människan av mänskligheten själv avvisas. Man vill inte vara Guds avbild utan vara sin egen. Uppståndelse betyder nu detta att denna avbild återupprättas och *består*. Och om vi försätter oss till den tiden när evangeliet här förkunnades bland sådana som förut trodde på uppståndelse, så var det det nya och fullkomligt obegripliga, att en sådan uppståndelse hade skett. Alltså att det var *en* som hade uppstått i denna tidsålder. Och *en* som således var människa, som tillhörde mänskligheten, och det var således Jesus Kristus. Och i denne Jesus Kristus hade nu det till vilket hela mänskligheten var ämnad, blivit förverkligat. Han förverkligade detta ordet om den osynlige Gudens avbild. Och där var således Kristi uppståndelse på samma sätt som Hans kors någonting som fanns så att säga mitt i historien men genomlöpte hela historien, hela mänsklighetens historia, ifrån början. »Lammet som är slaktat från världens grundläggning», det är också det samma Lamm som från

mysteriets början, från Guds frälsningsplans början, är den som i sig innefattar den fallna skapelsens fulländning, Han den Rättfärdige. Det är därför som det är så naturligt, självklart, för Paulus, att när han talar om Honom i vilken vi har förlösningen, våra synders förlåtelse, att han omedelbart då säger: »Han är den osynlige Gudens avbild, förstfödd i hela skapelsen», protótokos páses ktíseos, alltså förstfödd av de döda, de som har vigts åt döden. Och Hans uppståndelse betyder således inte bara ett visst historiskt faktum (det är ett historiskt faktum, som Paulus anser så viktigt att betona t.ex. i 1 Kor. 15), utan det är något i vilket hela mänskligheten är innesluten, människors uppståndelse, att bestå sådana de är menade av Gud i Liv, i Ljus och i Sanning, det är beroende av och förverkligat av en enda, den Ende som har uppstått, nämligen Jesus Kristus. Därför kallas Han ju också för Den Rättfärdige, alltså den ende, och hela mänsklighetens eller var och en enskilds läge skildras i den första predikan som vi har i Nya testamentet, i Apostlagärningarna, på det sättet: »Ni förnekade den Helige och Rättfärdige och begärde att få en mördare frigiven. Livets Förste (archegós, den som leder när det gäller Livets väg) dödade ni, men honom har Gud uppväckt från de döda. Det är vi vittnen till.» Alltså vi är vittnen, vi som har förnekat Honom. Vi står nu inför Hans uppståndelse såsom något som man kan, just på grundval av sin förnekelse, tro på. Ty det är ju på grund av vår förnekelse som Han har blivit korsfäst och som Han har uppstått.

Ja, detta var alltså Apostlagärningarnas tredje kapitelns fjortonde och femtonde versar. Man kunde också peka på femte kapitlets trettioförsta vers. Där talas det också om Honom som Gud upphöjt såsom en archegós och en sotér.

Referent: Per Ekström.

Gudstjänsten i Nya testamentet.

Av H. Odeberg.

(Föredrag i Erevna 17 sept. 1955 i ämne 4.)

Fjärde ämnet är Gudstjänsten i nytestamentlig tid, och det kan med ett annat ord kallas för Bönen. Vi har i såväl Gamla som Nya Testamentet en mångfald olika ord för det som hänger samman med bön, alltså olika ord för olika slag av bön, olika former av bön, både i avseende på innehållet och i avseende på formen. Och de nytestamentliga grekiska orden är i stor utsträckning, ja, man torde nog kunna säga helt och hållet, att betrakta som översättningar av de hebreiska ord som används i Gamla testamentet och som används i nytestamentlig tid i Israel.

Nu har vi där ett ord som är särskilt att lägga märke till, därför att det har en tvåfaldig användning, dels vidsträckt och dels inskränkt.

Den vidsträcktaste betydelsen, det är den vidsträcktaste som förekommer överhuvudtaget här, betyder: allt som har med gudstjänst att göra, antingen denna gudstjänst nu är församlingens eller hemmets eller den enskildes. Och detta har ju på visst sätt bibehållits ända fram till våra dagar, även i vissa kristna kyrkor. Man talar t.ex. i England om **Morning Prayer**, **Evening Prayer**, för en gudstjänst. Detta ordet är på hebreiska *Tefillá*; motsvarande verb är *hithpallél*. *Tefillá* alltså. I Gamla testamentet har vi som minnesord för denna vidsträckta användning av detta ordet det profetställe som Jesus själv vid ett viktigt tillfälle har citerat, nämligen Jes. 56:7, där det heter: »... dem skall jag föra till mitt heliga berg. Jag skall ge dem glädje i mitt bönehus. ... Ty mitt hus skall kallas ett bönens hus för alla folk.» Det är alltså ett hus för gudstjänst, för bön i denna vidsträckta mening. Och översättningen, den grekiska översättningen, av detta är *proseuché*. Ordet *proseuché* med motsvarande verb har således också denna vidsträckta betydelse. Det är på mångfaldiga stäl-

len som detta ord är använt i denna vidsträckta betydelse. Vi kan t.ex. ta ett viktigt ord i första Tessalonikerbrevets femte kapitel (vers 16), där Paulus säger: »Var alltid glada, be (proseúchesthe) oavbrutet», alltså: Lev liksom ständigt i gudstjänst, i bön, i lovsång till Gud. Följaktligen innefattar en sådan bön också läsandet av Skriften, den s.k. textläsningen. Ser vi närmare efter, så visar det sig att all bön, hela gudstjänsten, i själva verket är ett lyssnande till Guds Ord och ett anropande eller lovsägande till Honom, med Hans ord, med de ord som är givna av Honom. Den börjar t.ex. med psalmerna, det är Skriftens ord. Allt som här är, är formulerat med Skriftens ord, eller är direkt ordagrant Skriftens ord. Minnesordet för detta är ju det allmänna som står i 1 Krön. 29, där det talas om den stora allmänna gudstjänst som David gjorde, när han välsignade HERREN inför hela församlingens åsyn, och där bl.a. sade: »... ur din hand har vi gett det åt dig.» Även vår lovsång och vårt tack kommer ifrån Honom.

Men när vi nu hörde de här orden Jes. 56:7 och 1 Tess. 5:17 så är det ju anmärkningsvärt att det är ett ord eller begrepp som alltid åtföljer bönen i dess vidsträckta betydelse — d.v.s. bön, gudstjänst av varje slag — och det är *glädjen*. Alltså det är fullkomligt naturligt, oundgängligt att detta att alltid vara glada hör tillsammans med att alltid be, att be hör tillsammans med glädje. Det skall ju vara en glädje inför Guds ansikte. All gudstjänst skall så att säga liksom övergjuta dem som är till detta församlade, eller den enskilde, med ett ljus ifrån fullkomlighetens värld, eller ifrån urtiden, före syndafallet, då hela skapelsen och människan levde inför Guds ansikte som lekande barn.

Så är också detta samma ord (tefillá på hebreiska och proseúché på grekiska) använt i en speciell betydelse. Och det är den som vi har i sammandrag av morgonbönen (H. Odeberg: Kristus och Skriften, sid. 45 ff.) på sidan 49. Där står mitt på sidan inom parentes just dessa: Tefillá, det hebreiska ordet lika

med Amidá, ett annat hebreiskt ord, som är lika med proseuché. Såväl det hebreiska som det grekiska ordet används för denna speciella betydelse, och vad är det då för en bön som därmed avses? Ja, det kan vi ju, när det gäller den kristna gudstjänsten, säga är just »Fader vår». Alltså det momentet i gudstjänsten eller andakten, det är ju det som avses när lärjungarna kommer och ber Jesus formulera denna bönen åt dem. Och då ger Han dem dessa korta bönepunkter. Denna bön fanns redan i den gudstjänstform som Jesus genom att delta i den förklarade för en gudomlig stiftelse, något som har kommit till genom gudomligt verk och som var en gudomlig gåva. Alltså det är ett grundfaktum som vi har att lägga märke till att Jesus i Israel så att säga förklarar för gudomlig den Heliga Skrift och synagogans gudstjänst, samtidigt som Han så skarpt tar avstånd ifrån den fariseiska teologin, om vi så vill säga, och sadducéernas.

Amidá kanske bör förklaras. Amidá betyder stående. Under den bönen står man alltså upp. Om man således vid denna bön skall iaktta någon viss ställning som har symbolisk karaktär, så är det för »Fader vår» ju enligt nytestamentlig, urkristen mening stående. Och orden »Fader vår som är i himmelen» pekar ju på den symboliska ställningen med huvudet eller ögonen riktade uppåt, som det står om Jesus i den översteprästerliga förbönen att Han lyfte upp sina ögon mot himmelen och sade: »Fader.» Att knäfallet skulle speciellt höra samman med bönen »Fader vår», det är en senare sedvänja som inte har med Nya testamentet att göra. Knäfallet eller detta att luta sig framåt med ansiktet tenderande till marken, det hör ju tillsammans med syndabekännelsen. När man således iakttog någon speciell ställning, så var det syndabekännelsen som hörde tillsammans med ansiktet nedåt. Vi ser på botpsalmen där på sidan 50, så står det Nefilat appáim, det betyder fallandet på ansiktet. Sedan finns naturligtvis ett nedfallande, det heter på grekiska déesis. Vi har även ett annat knäfallande, då man hyllar någon som konung,

och det heter proskynéin, falla ned inför någon i tillbedjan. Det var ju brukligt på den tiden, vilket det väl har varit i olika tider, och detta har således ingenting att göra med gudstjänsten. Och vi har en anvisning om hur detta ter sig så att säga från Kristi ståndpunkt, alltså från kristen synpunkt: Det är det som omtalas i frestelseberättelsen, där djävulen erbjuder sin hjälp till evangeliets befrämjande i hela världen i sin egenskap av den överste fursten för alla rikens osynliga furstar, om Jesus bara hyllar honom såsom sådan, hyllar honom såsom furste, vilket han ju var. Och hur skulle Han hylla honom? Jo, genom att falla ned till marken och tillbe honom. Och på det svarar Jesus: »HERREN, din Gud skall du tillbe, falla ned för, och endast honom skall du tjäna», d.v.s. den ende man skall falla ned inför, det är HERREN, och därmed hyllar man Honom som Konung. De som kom fram och föll ned för Kristus hyllade därmed Honom som Konungen, kanske utan att alltid veta det.

En annan och viktig sak: Detta är nu givet av Gud. All lovsång och all bön är från nytestamentlig, Jesu och apostlarnas, synpunkt sett något som är givet av Gud. Själva gudstjänsten var en Guds gåva. Det var dessa skriftställen som man bevarade i ordning ifrån släkte till släkte, och dock var varje gudstjänst någonting nytt. Det innebär således att det här inte kan vara frågan om att någon enskild myndighetsperson eller samling av sådana skulle kunna föreskriva och rent av skapa en gudstjänstordning. Utan det är Guds gåva, och det är Anden som givit den, liksom ingen människa kan skapa en helig skrift, utan endast de som är uttagna till det och som det är givet. Det är ju ett ord där som är mycket betecknande, det Jesus citerar: »Fåfängt dyrkar de mig, eftersom de lär eller ger ut bud som är människobud och inte Guds bud, eller ger läror som är människoläror.» [Jes. 29:13, Matt. 15:9, Mark. 7:7.] Allt sådant tjänar vanligtvis till att inskränka den stora rikedom som är i

Guds gåva. Det kännetecknande för den gudstjänst som är oss given är just dess stora rikedom, det att den omfattar allting.

I varje gudstjänst, lång eller kort, stor eller liten, med utgångspunkt ifrån detta nu i vilket man ber, öppnas för en, för den bedjande, tillbedjande det stora perspektivet: ifrån skapel-sens morgon och till fulländningen, ifrån mänsklighetens dju-paste nöds djup, upp till den himmelska härligheten, den him-melska gudstjänsten, änglaskarorna som lovar HERREN med ett trefalt Helig, den stora kören.

Referent: Per Ekström.

Förkunna omvändelse.

Av H. Odeberg.

(Föredrag i Erevna 15 okt. 1955 i ämne 8.)

Vi har nu två gånger förut anknutit till Lukasevangeliets sista kapitel, versarna 46 och 47. Där heter det ju: »Det står skrivet att Messias skall lida ...» Där har vi alltså Korset. Och så står det: »... på tredje dagen uppstå från de döda.» Där har vi uppståndelsen. Och omedelbart därpå kommer såsom det tredje: »... och att *omvändelse ... skall predikas* i hans Namn.» Alltså det är fortsättningen på korsdöden och uppståndelsen. Då är nu frågan vad detta skall betyda att »omvändelse ... skall predikas i hans Namn».

Först och främst ordet 'predika'. Det är ju inte ett ord som kommer först efter uppståndelsen, utan det finns förut och redan i Gamla testamentet. Och i de evangeliska berättelserna sägs det ju om Jesus själv. Hela Hans verksamhet sammanfat-tas av evangelisten med de tre orden: didaskon, kerýsson, thera-pévon (lärande, förkunnande och botande). Förkunnande har där objektet Rikets evangelium, evangelium om Riket. Så står

det t.ex. i Matteusevangeliets fjärde kapitelstjugotredje vers. Och samma uttryck för sammanfattningen av Jesu verksamhet har vi också i samma evangelium i det nionde kapitlets trettiofemte vers.

Det är då viktigt att veta vad detta förkunna, keryssein, betyder. Man skulle kunna som ett slags minnesord, för att hålla fast detta, ta ett av Jesu egna ord om sig själv: »Jag talar inte av mig själv, utan det Fadern har givit mig, det talar jag.» [Joh. 13:18, 14:10]. Och Paulus säger ju i 2 Kor. 4:5: »Vi predikar, förkunnar, inte oss själva.» Det är en omöjlighet att förkunna sig själv, det är en *contradictio in adiecto*, ty 'förkunna' betyder att vara en härold, en som kungör Konungens budskap. Alltså att predika eller förkunna är inte att jämföra med samtidens s.k. populärfilosofer eller predikanter, som kom fram med en uttänkt livsåskådning och lära, utan det är att jämföra med dessa som var skickade av kejsaren för att tala om, kungöra, kejsarens vilja. Förkunnelsen är att tala om Kejsarens vilja. Vem är då denne Kejsare? Ja, det är ju självklart att det är Han som är *Rikets Herre*, d.v.s. Gud, Skaparen. Alltså det är det gudomliga budskapet som förkunnas. Det ligger i själva ordets väsen, i själva begreppet således. Och det är ju synnerligen viktigt. Vi ser också hur den första förkunnelsen så går till, t.ex. i Petrus' predikan.

Men vad är det nu som skall förkunnas, vad är innehållet i det gudomliga budskapet? Ja, i Jesu egen förkunnelse sägs det ju: det goda budskapet om Riket, inbjudan att vara med i Guds Rike, d.v.s. stå under Guds herravälde, inte under det ondas eller världens maktens herravälde utan under Guds herravälde. Och detta kallas nu här i Hans utrustning av apostlarna för omvändelse. Det budskapet som alltså förkunnas, det är det ordet 'Vänd om!', som ju är ett gudomligt ord, alltså ett ord ifrån Gud, en kallelse: Vänd om ifrån den väg du går, vägen bort ifrån Gud, vänd om! Och det är nu att förstå så och lägga märke till att det då verkligen är frågan om att leva, som det heter hos

Paulus, ett liv i överensstämmelse med Gud, *katá theón*, och inte längre »*katá sárka*», i överensstämmelse med köttet, den onda, fördärvade mänskliga viljan. Vid omvändelse är det alltså verkligen frågan om en förnyelse, som betyder att det skall vara ett nytt väsende.

Referent: Per Ekström.

Skriftens studium och inspiration.

Av bibliotekarie Eric Starfelt.

»Studium av olika ämnen fordrar olika metoder. Man kan inte studera fysik på samma sätt som historia, ej heller astronomi såsom botanik eller atomfysik. En blommas uppbyggnad undersökes ej med teleskop, ej heller en stjärnas utseende genom mikroskop. Huvudprincipen är, att ämnets art kommer att bestämma studierna, om man nu vill ha en sann kunskap om det som skall studeras.»

Dessa ord i den store lundaexegeten Hugo Odebergs senaste arbete »Skriftens studium, inspiration och auktoritet» anger författarens egen inställning till sitt ämne. Det är en princip, som borde vara självklar, men som långt ifrån alltid varit det. Man kan fråga sig, om inte just den auktoritet som Bibeln åtnjutit många gånger lett till förvrängningar eller ensidiga tolkningar. Här fanns en bok som allmänt ansågs innehålla viktiga och obestridliga sanningar. Just därför togs den till utgångspunkt för alla möjliga spekulationer och teorier, inte minst om den yttersta tiden. Även den vetenskapliga exegetiken har ibland påverkats av samtidens uppfattning om vad som var förenligt med Bibelns auktoritet. Under 1800-talets senare hälft kom det sedliga livet i centrum, medan sakrament, dogmer, underverk och allt övernaturligt betraktades med misstro såsom stridande mot naturvetenskapens landvinningar. Just vid denna tid me-

nade sig exegeterna inom Bibeln kunna skilja ut »Jesu enkla sedelära», som förvånansvärt väl överensstämde med samtidens allmänna tankar, medan andra bibliska utsagor betraktades som senare förfalskningar och tendentiösa tillägg.

Nu skall man givetvis akta sig för att på något sätt undervärdera den religiösa känsla och fromhet som kan ligga bakom sådana konstruktioner. Det må stå varje tid och varje enskild människa fritt att ur Bibelns rika innehåll ta fasta på det som just för den tiden eller den människan tycks omistligt, och att gå förbi annat. Men man har inte rätt att förklara för oäkta eller värdelöst allt det som man inte själv förstår. En tanke kan mycket väl vara ursprunglig och t.o.m. väsentlig i Nya testamentet, fastän den inte verkar omedelbart tilltalande på en människa i det tjugonde århundradet. Det är Odebergs stora heder att han på varje punkt försöker fastställa innebörden av Nya testamentets faktiska utsagor utan att snegla efter vad som kan vara praktiskt ur kyrkopolitiska eller andra synpunkter.

»Skriftens studium, inspiration och auktoritet» är en samling längre och kortare specialundersökningar till enstaka skriftställen eller särskilda nytestamentliga föreställningar. Som det framgår av titeln, är frågan om Bibelns inspiration en av de viktigaste som behandlas i boken. Enligt den gamla lutherska ortodoxin var varje ord i både Gamla och Nya testamentet direkt inspirerat av den helige Ande och hela Skriftens innehåll var ofelbart. Denna s.k. verbalinspirationslära fattades ofta på ett mycket mekaniskt sätt, och man använde åtskillig tankemöda på att bortförklara bibliska utsagor som stred mot naturvetenskapliga upptäckter eller som var inbördes motsägande. Man kan t.ex. erinra sig striderna om den idisslande haren, Abels hustru och andra godbitar för en bibelkritisk propaganda. För de sista decenniernas teologer har ordet verbalinspiration i regel varit som ett rött skynke för en tjur. Man har i stället mer eller mindre dunkelt laborerat med ett slags *realinspira-*

tionsteori, som innebär att Bibeln är inspirerad till sitt tanke-innehåll men inte till ordalydelsen. Framför allt är det naturligtvis Gamla testamentet, som man ansett oevangeliskt och delvis direkt olämpligt och skadligt. Utan att alltför mycket ta ställning i den aktuella debatten påvisar Odeberg att Nya testamentet självt har en klart uttryckt åskådning om de gammaltestamentliga skrifternas inspiration, och att denna Nya testamentets egen inspirationslära inte endast omfattar det tankemässiga innehållet utan också ordalydelsen. En parallell från begreppet inspiration i profana sammanhang visar något av det orimliga i realinspirationstanken. »Tar man satsen: Solen några purpurdroppar ren på Österns skyar stänkt, och frågar: vad är idén här?, så blir väl svaret ungefär detta: solen går strax upp. I denna tanke skulle då inspirationen vara att finna, och när denna tämligen triviala tanke så fått sin sköna form, skulle inte inspirationen ha verkat ... Ingen kan väl här komma och påstå att ordalagen är oinspirerade och att inspirationen ligger i själva tanken. Just i versraden sådan den är ligger något som talar inte bara till tänkandet utan också till känslan, fantasin och det rytmiska sinnet. — Här skymtar ett av grundfelen i det teologiska resonemanget. Man uppfattar den Heliga Skrift som en avhandling med uppgift att meddela vissa tankar, medan den i själva verket vänder sig till hela människan, inte bara till hennes tänkande.» En sådan inspirationsuppfattning står långt från den mekaniska. »Författaren upplever inspirationen såsom något som bemäktigar sig honom. Men inspirationen verkar inte i den riktningen att han själv blir liksom förlamad och arbetar som en skrivmaskin utan tvärtom så, att personligheten blir livligare engagerad i varje dess funktion.»

I detta sammanhang lägger Odeberg också fram sin uppfattning av förhållandet mellan gudomligt och mänskligt. När man talar om att Bibeln har en gudomlig och en mänsklig sida, så menar man vanligtvis med den mänskliga sidan det som är

bristfälligt och tänker att det gudomliga givetvis blir hindrat av det mänskliga. Men »tanken att det mänskliga i Skriften skulle kunna skiljas från det gudomliga eller utgöra ett hinder för det gudomliga finns inte i Nya testamentet. Där heter det tvärtom att 'kraften fullkomnas i svaghet' (2 Kor. 12:9). Just den som är svag, som ingenting är i sig själv, kan få meddela det gudomliga.» Man förstår att ett sådant framhävande av det mänskligt svagas och föraktades roll i Bibelns tankevärld kan vara ett beskt piller för maktlystna prelater. Men för Odeberg är detta en central nytestamentlig tanke, och han återkommer till den i samband med etiken.

»Bland utomkristna etiska läror finnas de som gå ut på att människan skall utveckla sina möjligheter till fullkomlighet, d.v.s. till dessa mänskliga möjligheters fullkomning. Nya testamentet talar om en helt annan fullkomlighet: 'Varen alltså I fullkomliga, såsom eder himmelske Fader är fullkomlig'. Här lärs inte att människan skall söka nå sin individuella fullkomlighet utifrån sina egna resurser och möjligheter, utan det är alldeles omvänt. Här fordras inte mänsklig fullkomlighet utan gudomlig och då det krävs en gudomlig fullkomlighet, måste all mänsklig fullkomlighet förlora sitt värde. Gud är fullkomlig hos människan, men detta kan endast ske hos den som själv ingenting är, d.v.s. yttersta motsatsen till fullkomlig ... Här försvinner allt krav på människan att hävda sig, all fordran på ambition. Det stryks ett streck över en vanlig mänsklig etiks huvudintresse.»

Det har här endast varit möjligt att beröra några enstaka av de många frågor som behandlas i Odebergs nya bok. Där behandlas Bibelns utsagor om uppståndelsen och om himmelriket, där skildras den urkristna gudstjänsten och nattvarden. Ett viktigt avsnitt gäller Nya testamentets kanon, d.v.s. frågan om när och hur de enskilda skrifterna upptagits i den samling som nu har namnet Nya testamentet. Boken är värdefull både för teologer och lekmän som direkt kunskapskälla och som vägledning

vid studium av Bibeln. Genom sin eminenta lärdom, inte minst på det språkliga området, har professor Odeberg förutsättningar som kanske ingen annan i samtiden att tolka det nytestamentliga budskapet utifrån den miljö där det en gång talades eller skrevs. Och samtidigt har han den sällsynta ödmjukheten att ibland kunna svara: »Detta vet jag inte.» Det är enligt hans åsikt moraliskt fördärvligt för en forskare — liksom för en förkunnare — att omge sig med en nimbus av att veta i andliga ting vad han i själva verket inte vet. På det sättet skapas nämligen ingen gräns mellan det sanna och det falska.

Innehåll

H. Odeberg, Den nytestamentliga gudstjänsten.....	sid. 91
» Korset	» 102
» Uppståndelsen	» 105
» Gudstjänsten i NT	» 109
» Förkunna omvändelse	», 113
E. Starfelt, Skriftens studium och inspiration.....	» 115

EREVNA: Utgivare: H. Odeberg, Lund. Ekonom: Intendenten Rektor Viktor Rydqvist, Eslöv. Redaktion: H. Odeberg, V. Rydqvist och Bibliotekarie Eric Starfelt. Red.-omb.: Karl Magnus Svensson, Samrealskolan, Askersund. Distr. och Exp.-sekr.: Ove Theander och Inge Lövdén. Red:s adr.: S:t Måns g. 6 a, Lund. Exp. och distr:s adr.: Västergatan 2, Lund. Tel.: Lund 14760. Postgirokonto 27 11 04,
Erevna, Lund. Pren.-avg. 5:- kr.
